

Fer de mestre quan ningú no sap per a què serveix

Jaume Funes

ÍNDEX

Manual d'interrogants	9
Un llibre per a somniadors, aplicats i pensadors.....	9
El mestre reflexiu	11
Fer-se mestre per cobrar a final de mes o per vendre un bon producte	12
Ni virtuts genètiques ni vocació	14
Tot interrogant viu en un hipervincle	16
I Què és fer de mestre?	19
I jo, què hi faig aquí?	19
Com puc donar respostes si em canvien les preguntes?	21
Puc conviure amb una alta mortalitat escolar o he d'evitar els desastres?	24
Puc arreglar els fatalismes de la vida?	26
Els deixebles poden rebel·lar-se?	28
Si soc un expert, per què he de renunciar a transmetre coneixements?	29
Voldries ser com els professors d'abans?	30
Què defineix l'ofici d'educar mentre es fa aprendre?	32
Podem acordar que et dediques a humanitzar?.....	33
II Però, què és una escola?	37
Anar a treballar en una escola o construir junts una altra escola?.....	38
Control o llibertat? Al servei de què treballem?	39
Què és una escola justa?.....	42
Podem administrar i fer créixer el capital cultural familiar?	45

Quantes vegades ha mort l'escola... i quantes vegades tornem i tornarem a parlar de construir una nova escola?	48
Una escola nova amb administracions i professionals caducs?	52
Però, què hem de mantenir, construir o canviar?.....	54
Quants desastres ha de generar una escola per pensar que cal fer-ne una de nova?.....	56
Per què no podem centrar-nos en el currículum?	58
Hem de pensar en un sòcol educatiu bàsic?.....	60
Obligatòriament obligatòria?	61
L'escola de la diversitat universal?	62
Què és allò que nosaltres no podem deixar d'ensenyar i elles i ells no poden deixar d'aprendre?	63
Tothom passa de la mateixa manera de la curiositat infantil als interrogants adolescents?	65
Crisis socials o crisis de l'escola?	67
Crisi digital o introducció de nous artefactes a l'aula?	70
L'alumnat digital, en dimensió virtual i permanentment connectat és diferent?.....	74
Què vol dir construir nous entorns d'aprenentatge?	76
Les vides virtuals tenen un lloc a l'escola? Què és una escola digitalment crítica?.....	81
L'escola, és o no és un lloc per aprendre?	83
Un lloc singular per aprendre, o un entre d'altres?.....	86
Aprenentatges personalitzats o escola a mida?.....	92
Ensenyar i aprendre només allò que volen aprendre? Què vol dir desig d'aprendre?	95
Serveix per a alguna cosa la cultura de l'esforç?	98
Podem fer la simfonia de l'aprenentatge sense música?.....	99
Aprendre sense tenir en compte les neurones?.....	103

Podem acceptar que fracassin?.....	108
I si alguns infants no fossin educables?.....	112
III És possible una escola de ciutadanes i ciutadans	
lliures?	115
L'escola ha d'acceptar les religions?	115
Què és una escola laica?	118
És religió o és vida disfressada de religió? Què ha de quedar fora?.....	120
Què està prohibit, algunes preguntes o determinades respostes?	123
Però... tu ets o has de ser laic?	126
També hem d'educar ciutadans i ciutadanes?	129
Aprendre junts i al servei d'uns altres?	132
Què és educar en el pensament crític?	133
IV És obligatori mirar els alumnes? I parlar amb les famílies?	141
Com comença cada dia la seducció per aprendre?.....	141
Obligats a ser com diuen els adults?	143
Serien finalment la mateixa persona si no s'haguessin trobat amb nosaltres?	146
És possible alguna didàctica sense un encontre entre persones?.....	148
Per què volem saber com són si ja hem seleccionat l'alumnat i tenim experiència?	149
Prendre mides o descobrir l'estètica de la curiositat?	151
Per què cal mirar la casella de sortida i els avatars de la cursa?.....	155
De què cal assabentar-se cada dia? Com es descobreix la singularitat de cada alumne?	157
On col·loquem les seves famílies?.....	162
Com es coneix la diversitat familiar i s'arriba a acords?	164

Compensar el que no fan els seus pares?	165
Què vol dir fer escola junts?	167
De qui són les famílies?	171
Som rivals i enemics?	172
V I si no tinguéssim escola?.....	175
Què vol dir educació pública avui?.....	178
Necessitem lleis educatives?.....	181
Referències.....	185

MANUAL D'INTERROGANTS

Un llibre per a somniadors, aplicats i pensadors

He escrit pensant en la necessitat de ser útil en tres situacions professionals diferents. Primer, per ser llegit per una persona jove que, en acabar la seva formació bàsica, decideix anar a la universitat i posar-se a estudiar per arribar a ser mestre, professor. També he escrit per mirar de respondre a la pregunta «I ara què?», que es fan altres persones també joves que han estudiat per ser mestres, han aconseguit tenir un títol educatiu a la butxaca i han de començar a formar part d'una escola, situar-se en una classe, passar a formar part de la vida diària d'un conjunt inversemblant de nois i noies. Finalment, tercera situació, faig una proposta de lectura revitalitzant per als professionals més pròxims a la meua edat, que ja tenen triennis a l'escola. He escrit, també, pensant en el vell col·lega, en els professionals que fa temps que eduquen ensenyant i que reprenen cada dia, dinàmics i cansats, la seva feina. És un llibre per a qui, començant la joventut, imagina la seva vida dedicant-se a educar; per a qui ha estudiat per fer-ho però encara no ha descobert com és i com hauria de ser la vida de l'escola, i per a qui persisteix a educar ensenyant però li van quedant entre boires diverses els arguments que donen sentit a la seva professió.

Així, les pàgines que segueixen són una proposta de lectura per als que tot just somnien en educar, per als que han de portar a la pràctica les seves bones notes de la universitat i per als que ja

tenen experiència però senten la feblesa de la soledat que tot ho relativitza. Aquest és un llibre escrit per ordenar el contingut dels somnis joves, per resumir el que veritablement val la pena portar a l'aula quan s'acaba la universitat, per tornar a fer present l'esquema professional que manté, impulsa i justifica la passió i l'ofici d'educar. També és un llibre per als que no estan cada dia a l'escola, les mares i els pares. Pares que confien a deixar les criatures en mans de professionals, si més no bona part de la vida dels seus infants, sense preguntar-se gaire què esperen d'ells ni què dimonis fan cada dia a l'aula. No hi confio gaire, però si també els que fan les lleis acabessin mirant alguna pàgina d'aquest llibre potser ens estalviaríem alguns «fracassos» educatius.

Aquest llibre va de preguntes i de respostes educatives inevitables. He seleccionat i ordenat una constel·lació de preguntes i respostes que, al meu parer, donen sentit i eficàcia a la singular professió d'educar des de l'escola o l'institut. Ve a ser com la sistematització dels sabers matemàtics, geomètrics, estètics i socials que construeixen un bon arquitecte. O com la barreja d'anatomia, biologia funcional i relacions humanes que ha de posseir un professional de la salut que sigui humà. De manera similar, he posat per escrit el còctel bàsic de preguntes, respostes, incerteses, sabers, innovacions i bagatges de la professió d'educar, d'educar en institucions com l'escola, pensades per educar ensenyant.

Sigui per argumentar per què escollim, en plena joventut, dedicar la nostra vida a ser «mestres» d'altres vides; sigui per descobrir l'aplicabilitat del títol quan comencem a exercir la professió; sigui per recordar i ordenar experiències i records professionals, aquest llibre tracta de proporcionar una llista ordenada de preguntes inevitables, d'opcions per a les respostes, de lògiques professionals a aplicar (o a seguir aplicant).

El mestre reflexiu

No es pot ser mestre sense formular-se un seguit de preguntes que cerquen permanentment resposta (respostes canviants) en la vida diària de l'aula. No s'arriba a ser mestre simplement aprovant totes les assignatures d'una carrera. Si més no, sempre apareix un interrogant que no estava al programa estudiat o en tot allò que es va memoritzar per examinar-se i que es va oblidar després.

En la professió de mestre sempre es té la urgència de relacionar la utilitat o la inutilitat dels nostres sabers amb la realitat de les persones per a les quals volem arribar a ser una oportunitat educativa. Sempre necessitem trobar la connexió entre la meravellosa explicació de les causes de la revolució industrial i els neguits reals d'una vida adolescent. Sempre cercarem enginy professional per aconseguir que un infant s'ho passi pipa enfangant-se després d'haver estat creatiu fent servir una tauleta tàctil. Les metodologies educatives sempre estan apreses de manuals als quals els manca alguna pàgina, aquella que explica la inserció de l'aprenentatge en la vida de cada infant.

A qualsevol edat i en qualsevol situació escolar, no es pot ser professor sense haver descobert per què aprèn i com aprèn cadascun dels nostres alumnes. Sense descobrir si hem aconseguit ficar-nos dins del seu món. Sense haver pensat com resoldre el puzzle contradictori conformat per les imposicions de l'escola oficial, els desitjos vitals del nostre alumnat, les exigències socials i la nostra voluntat que aprenguin allò que els farà persones cultes.

Com tota professió, aquesta d'educar ensenyant també té rigor metodològic (no serveix qualsevol forma de fer-ho), formes i graus diversos d'eficàcia i eficiència, competències i habilitats a

dominar, aplicar, renovar. També té un «cos doctrinal» acumulat en el temps que no es pot ignorar. Ja fa segles que grans educadors i educadores han demostrat com han de ser les estructures bàsiques d'una bona escola i la gran varietat de formes rigoroses d'assolir-les. Tenim on cercar respostes.

Fer-se mestre per cobrar a final de mes o per vendre un bon producte

Tot just he començat i no paro d'utilitzar alternativament les paraules *mestre* i *professor*. M'agradaria no haver d'estar fent contínuament aquesta distinció entre mestres i professors. No és més que una reiteració amb la qual pretenc que tothom qui eduqui ensenyant, a infantil, primària o secundària (o aspiri a fer-ho), i sigui lector o lectora d'aquest text senti que el llibre és seu. Ser mestre o professor en un nivell o en un altre no condiciona per a res les reflexions bàsiques sobre la professió d'educar que proposo. Continuo somniant que algun dia la professió substantiva serà educar ensenyant i l'element complementari, el cicle educatiu o l'àrea de coneixement. Tot el que he escrit serveix per a tots els nivells o cicles educatius. De manera predominant, parlaré de *mestres*.

Tot i la meva edat, tracto de ficar-me dins la pell del jove que ha escollit posar-se a estudiar, formar-se, per arribar algun dia a ocupar una plaça de mestre o professor. D'entrada, suposo que no s'ha deixat portar ni per l'argumentari popular que tothom serveix ni per la preemptòria necessitat de trobar una feina. No és el tema del llibre reivindicar el valor social dels professionals de l'educació, però he de deixar clar que entre els arquitectes o els metges, que ja he citat, existeix la mateixa proporció d'inútils que fan nyaps que entre mestres i professors. Per exercir qualsevol

professió cal saber-ne i ser rigorós. I quan amb la nostra actuació podem condicionar el que les persones poden arribar a ser, cal encara molt més. Per aquesta raó una part significativa del llibre té a veure amb les preguntes i les respostes que construeixen el rigor professional.

Tenir un salari garantit a final de mes no pot ser mai la raó per dedicar-se a educar. Les incompatibilitats entre allò que l'alumnat necessita i els desitjos d'una bona i tranquil·la vida de professor que sempre cobra a final de mes generen danys mutus que han d'evitar-se. Comprovar si un pot servir per educar i preparar-se per ser-ho requereix, per exemple, saber cada dia més sobre les variables del fet d'educar, sobre els temps de la infància i l'adolescència, sobre el desenvolupament humà, sobre la feina de fer de mare i de pare, etc. Si algú aspira a ser educador, no té més remei que descobrir per què cal saber tot això i més. Aquell que ja està dins la dedicació vital d'educar, ha de construir una forma permanent d'actualitzar aquests sabers.

A més, el que proposa aquest llibre, en qualsevol de les situacions que justifiquen la seva lectura, té a veure amb com sortir al pas d'una nova moda que situa el fet d'ensenyar, aprendre, educar en el territori dels productes empaquetats, delimitats, avaluable amb categories d'evidència científica. Les reflexions que proposo intenten evitar que el futur professional de l'educació sigui una mena de tecnòleg (o de «manetes») que aplica destrament un procés de producció estandarditzat. Evitar que el professional experimentat es refugii en propostes aparentment segures per ensenyar en les quals no ha d'innovar cada dia. Ni ens podem formar per aplicar enganys ni podem cercar el relax educatiu aplicant fórmules didàctiques invariables.

Ni virtuts genètiques ni vocació

A diferència d'altres «oficis» fer de mestre té algunes connotacions singulars. Així, en el còctel professional sempre hi són molts presents components que tenen a veure amb determinades formes de ser i de fer de la persona que ha d'exercir l'ofici. No tothom val per fer de mestre i alguns han d'abstenir-se'n. La multiplicitat de persones diverses que poden arribar a exercir-ne no neixen predestinades a fer-ho, però han d'arribar a dominar un conjunt de competències personals. Per exemple: han de tenir un interès dominant per la creativitat, trobar normal que l'alumnat els posi en crisi, no enyorar el passat, ser persones interessades a saber més, a desenvolupar multiplicitat de formes d'empatia, a voler una societat més justa, etc. No es tracta exactament de virtuts genètiques ni de vocació i per això proposo preguntar-se, pensar, els diferents materials que componen el territori de les competències del mestre, del professorat. Resumeixo suggeriments per aprendre a adquirir-les o per mantenir-les adaptant-se a diferents situacions, a mons que canvien.

La singularitat de la professió educativa rau en el fet de ser una de les professions relacionals amb més poder d'influència humana. Depèn de nosaltres construir un conjunt de potents influències basades en la persona, que poden ser oportunitats o rèmores vitals. Podem esdevenir acumulació de felicitats o suma de malestars; ajudar a mantenir el desig d'aprendre i la felicitat de saber o ser gestors que administren feines escolars per oblidar. Mentre estic fent la revisió final del text he tingut l'ocasió de visitar, a Santiago de Xile, el Museu de l'educació Gabriela Mistral. En una sala interactiva es pregunta a l'alumnat que l'està visitant «quin ha estat el pitjor càstig que ha rebut». Bastants comentaris destaquen, de diferents maneres, el fet d'haver estat ignorats. El fracàs

més important de la professió és no haver esdevingut significatiu per a l'alumnat.

Seria exagerat dir que les vides dels infants i els adolescents depenen del mestre que es trobin. Però, una bona part del que ells i elles acabaran sent depèn de les experiències en positiu que diferents adults aportaran a les seves vides d'infants i adolescents. Per això proposo que reflexionem sobre el que significa convertir-se en generadors d'oportunitats vitals satisfactòries a partir de l'escola.

L'ofici de mestre, de professor, no és mai el de venedor de seguretats estables ni de certeses, tot i ser persones que donen seguretat als infants i adolescents creant entorns de serenitat i d'intriga per saber. Aquest no és un llibre que recomani un seguit de bones pràctiques per aplicar (conduïx a buscar-les entre els bons llibres de didàctica o de pedagogia). No, no és un manual per aplicar. És un manual per recordar les bones maneres de ser mestre. He escrit un manual d'interrogants, una enciclopèdia de preguntes per ser usada per qui té com a objectiu professional ajudar els infants i adolescents a fer-se preguntes i a cercar respostes.

Si educar és humanitzar, qui educa és un humanitzador i ha de ser un humanista. Però no es tracta d'esdevenir útils per a qualsevol projecte de desenvolupament, d'ensinistrament o d'adoctrinament. Som, hem d'acabar sent, dones i homes amb coherència personal, que esdevenen subjectes savis per als seus deixebles, que acompanyen la construcció autònoma de persones que senten, pensen, conviuen, entenen la realitat i la volen transformar. Així, algunes preguntes tenen a veure amb com ajudar a ser persones enmig de la complexitat o conduïxen a reflexions sobre l'ètica de l'educació.

Tot interrogant viu en un hipervincle

Aquest manual de preguntes per a professionals de l'educació segueix el mateix esquema per a cada interrogant: definir el perquè i els possibles components de la pregunta, i ordenar un conjunt d'arguments i suggeriments per construir les respostes. He llegit de nou vells documents i he fet un resum de les principals idees de molts textos del debat educatiu més recent. No he inventat res i segur que entre les bones companyes i els bons companys mestres es poden trobar pràctiques reals de totes les preocupacions que he resumit. Sempre, inevitablement, és una proposta de síntesi feta a partir de la meua història educativa, amb els biaixos significatius corresponents. Al final hi he col·locat una petita llista de referències actuals perquè el lector o lectora pugui descobrir d'on han sortit algunes de les idees que he cuinat. El text no té cites, però cap idea no és meua. Totes han estat suggerides per alguna lectura o alguna experiència. No són més que un petit pont per ajudar el lector a transitar entre les grans idees de la política educativa, la pedagogia o innovació escolar (ara de moda) i la trobada diària dels mestres amb infants i adolescents que volen aprendre a partir de la presència de l'ensenyant.

He escrit a partir d'una llarga llista de preguntes inicials i crec que el resultat podria organitzar-se com una constel·lació que té tres grans astres: el contingut bàsic de la professió d'educar; la institució educativa que provoca la relació educativa, que la fa possible, l'escola, i els subjectes, els infants i adolescents convertits en alumnes quan passen a estar a les nostres mans. Al voltant d'aquesta constel·lació de tres estels centrals n'hi volten en interacció molts d'altres que es retroil·luminen mútuament, que es condicionen. Poden ser els interrogants que tenen a veure, per exemple, amb el barri, que predetermina la motxilla vital

de cada infant, o les preguntes que fan referència a com s'aprèn, sabent que les respostes a una o altra qüestió no poden donar-se de manera aïllada.

És una llista de preguntes i respostes seqüencial, però només perquè el paper imposa establir algun ordre en l'espai. Totes i cadascuna de les preguntes sempre remetent a una altra, i aquesta, encara a una de nova. En lògica digital diríem que és un llibre ple d'hipervincles que, com a resposta, sempre porten a cercar més informació complementària. Cada lector haurà de cercar per on comença i descobrir, una estona després, a quina nova pregunta ha anat a parar i per quina altra ha passat abans. L'educació sempre és complexitat. Les seves preguntes i respostes sempre estan, com les cireres, enganxades les unes a les altres.

Malgrat que, com acabo de comentar, els estels centrals del cosmos educatiu són tres, el llibre té quatre parts. No és per afegir-hi confusió, sinó per destacar un aspecte singular de la institució escola: el seu lloc en la construcció de les societats. He fet una part separada (la part III) per destacar els interrogants de l'educació que fa ciutadans i ciutadanes i les respostes adultes que intenten evitar que eduquem per pensar. Així, a la primera part es trobaran les preguntes sobre l'ofici de mestre. La segona conté els interrogants sobre l'escola, la seva funció, la permanent necessitat de construir-ne una de nova, els canvis que provoca la societat digital, les pretensions de fer aprendre. És la més llarga. La tercera, com he dit, es pregunta sobre educació, ciutadania i llibertat. Finalment, a la quarta proposo que ens interroguem sobre els infants i adolescents alumnes i les seves diferents famílies. Sobre les relacions, la comprensió i les expectatives mútues, sempre en procés de construcció.

Per no deixar sense inquietuds a ningú, també he acabat preguntant-me, en una mena d'apèndix final, què passaria si no tinguéssim escola.

I QUÈ ÉS FER DE MESTRE?

I jo, què hi faig aquí?

Suposo que si has obert aquest llibre ets un mestre, una professora que, com molts altres companys i companyes de professió, avui també has pres, cap a primera hora, el camí de la teva escola. Potser és el primer dia, la primera vegada que trepitges una aula després d'obtenir el títol i aconseguir un contracte. Potser ja fa temps que fas de mestre i avui és el primer dia d'un nou curs, d'un nou trimestre. Per primera vegada, o una vegada més, et situes davant l'inici d'una nova aventura professional per a la qual no existeix un final escrit. Se suposa que estàs, o tornes a estar, ple d'entusiasmes i d'incerteses i que, més enllà de la teva preparació, dels teus sabers, quan entres per la porta no deixes de sentir el rum-rum d'una fatídica pregunta: «i jo, què hi faig aquí?». Curs darrere curs, molts dies, torna la mateixa pregunta.

A més, vens carregat. Has escoltat o llegit tantes demandes contradictòries (de les forces polítiques, de les administracions, de pares i mares, dels experts) que no et queda gens clar què s'espera de tu. Com a professional rigorós amb la seva feina, et prepares a consciència, però no has parat de sentir veus sobre innovació, rigor científic o neurociència i no et queda clar quin nou PISA (Programa Internacional per a l'avaluació d'estudiants de l'OCDE) t'aplicaran a final de curs per avaluar la feina que ara comences. Tens la sensació d'entrar en allò que alguns han descrit com un

«territori minat», un garbuix sense cap fil del qual estirar. No pots saber anticipadament on explotarà l'esbrancada de l'administració educativa. El que s'espera de tu està difuminat entre boires, el que tu voldries fer potser no és el que l'alumnat necessita, floten sobre el teu cap els discursos sobre la nova escola, etc., etc. Per sort, el diàleg de mirades que es produirà quan obris la porta de la classe et farà sentir que, sigui quina sigui la tasca assignada a la teva professió, el que està clar és que aquesta tasca resulta bàsica per als personatges que ara et miren i tu mires.

Saps molt bé que no vas a una feina, a treballar. Vas a exercir una professió. No és igual com la desenvolupis, perquè l'efecte del que tu fas afecta persones, i no pas un compte de resultats ni una cadena de producció. No val qualsevol forma de fer ni qualsevol forma de produir.

Per començar, necessites sentir-te bé amb tu mateix i comprovar en el dia a dia el sentit del rigor que poses a la teva professionalitat. Necessites ser tu (una persona que es coneix, cofoia amb el que ha decidit fer, disposada a trobar en la seva acció educativa les corresponents dosis de felicitat vital). Saps que no tens cap dret a generar infelicitat o a no proporcionar el que cada infant espera de tu. Després, necessites ser un bon professional (algú que no pensa que tot val, que no està en disposició d'acceptar que qualsevol arquitecte o taxista opini sobre la seva feina com a professional de l'educació). Una professió en què l'acció de cada dia determina una part molt singular del que són i seran les persones en construcció amb les quals tu treballes. Que seran d'una manera o altra en funció del que posin els mestres com tu a les seves vides. Comences, o continues, sabent que la teva «qualitat» de mestre, la qualitat de la pràctica de l'ofici, té un paper decisiu en la vida (si més no en la vida escolar) de l'alumne.

Per això, entre totes les maleïdes preguntes que formula aquest llibre (crec que en bona part les sentiràs com a teves i no inventades per l'autor) he començat per mirar de donar resposta a la de: «què és ser mestre». O, molt millor, «en què consisteix fer de mestre, de professor». He començat pels interrogants sobre el contingut de l'ofici de mestre, de professor, enmig d'un conjunt ampli d'interrogants i respostes que aniran venint, que tenen a veure amb què és una escola i amb com han de ser les relacions de les vides d'infants i adolescents amb aquest artefacte social que formen el professorat que han de suportar i l'escola a la qual tenen l'obligació d'anar.

Com puc donar respostes si em canvien les preguntes?

Tornem a la vivència de l'escola com a camp minat o garbuix sense fil desllorigador. Un primer grup de «mines» que semblen amenaçar-te tenen a veure amb la sensació d'estar en una mena d'instabilitat permanent. Són dubtes que sorgeixen de la necessitat de ser un professional actiu en una escola necessàriament canviant i en una societat en permanent i accelerat canvi. Ets una persona que s'interroga enmig d'una realitat que es mou. Has de definir la teva professió enmig d'aquest parany.

Sentiràs dins teu –espero–, i també ho escoltaràs de manera reiterativa, que l'escola ja no pot ser la d'abans. A més, tu ets dels professionals que s'han apuntat a aquesta aventura amb voluntat de construir, una vegada més, la «nova» escola. Vols ser professional i vols ser innovador.

Però si ets dels que acumulen triennis ja et deu fer mandra escoltar discursos renovadors que contínuament semblen esdevenir

estèrils. Necessites recuperar alguna fe i alguna dosi d'esperança. Si t'estrenes en la professió, no hauries d'estar pel manteniment del sistema. Necessites aplicar la teva joventut educativa a una causa humana eficaç.

Vell o nou, entusiasta o «cremat», no tens gaires possibilitats de sortir-te'n, dels canvis profunds en una escola immersa en una societat accelerada. No et servirà de res recuperar la vella escola. Sí, també et tocarà recordar que l'escola ha d'estar fora del vertigen social i que al seu interior hi hem de construir l'ambient de la lentitud vital pausada que necessita tot infant. Però, no ens enganyem, les formes de construir aquesta pausa educativa es renoven contínuament, són permanentment noves i hauràs de renovar les formes de la calma.

No. No et trauré de dubtes i no et donaré encara cap resposta senzilla a la pregunta inicial. No compres una manera de fer prèviament definida i establerta. T'hauràs d'anar construint, convertint-te en un bon mestre. De moment jugarem a les descripcions progressives i complementàries de l'ofici. Anirem posant i delimitant components i colors.

Línies enrere he deixat anar una primera pinzellada, ja podríem tenir una primera frase per qualificar l'ofici: *creativament innovador*. Un mestre és, en primer lloc, un professional que no pot mirar enrere per definir com ha d'exercir la seva professió. Tot i semblar que ha de transmetre el passat, no pot viure del passat.

Perquè cap lector o lectora no s'enfadi, matisaré: és un professional d'objectius humanitzadors permanents que, en part, venen del passat (ja ens posarem d'acord més endavant sobre com aconseguir, per exemple, també en la societat actual, que els adolescents surtin de l'escola sent persones sàvies) i és un professional de

metodologies i formes de fer –personals i col·lectives– canviant, renovades. En la societat digital, per exemple, no intenta que un adolescent aprengui mates prohibint, d'entrada, l'ús del mòbil (si algun dia estàs avorrit t'invito a recuperar vells debats escolars sobre la inconveniència que les calculadores entressin a l'aula). Pensa primer de quina manera els bits de les pantalles poden desenvolupar la capacitat de càlcul de l'alumne (de manera que també pugui relacionar quantitats quan no tingui una pantalla al davant) i com les farà servir.

Contradictòriament, també et trobaràs que has de lluitar per preservar, actuar perquè amb l'excusa dels canvis no desapareguin aspectes essencials de l'educació. Has de sospitar, per exemple, de qui et ven metodologies d'aprenentatge vestides d'evidència científica sense haver definit prèviament en què consisteix educar. Et trobes, per exemple, que a l'escola infantil et demanen que formis gent amb moltes capacitats per surar a la vida.

Per això també et defineixes amb una nova expressió: *professional que garanteix infàncies*. Hauràs de batallar per recordar que exercir la teva professió significa garantir infàncies, sovint en contra d'adults que les obliden. Veuràs com la societat adulta canviant (empobrida o embogida) et demana més i més temps de custòdia, i tu ets un professional que tracta de garantir que la infància continuï sent un temps de creativitat i llibertat. No ets un guardador domador. Fer de mestre no és aconseguir domesticar ni mantenir velles submissions dels infants, per això no et dedicaràs a conservar sinó a trobar noves maneres de preservar essències educatives que els canvis socials poden engegar a rodar.

Ser mestre, ser professora, és exercir una professió que obliga a mirar, escoltar observar la realitat canviant en la qual viuen

immersos els alumnes. És una professió que conserva intactes les raons de ser, les pretensions d'humanització d'infants i adolescents, però que està obligada permanentment a renovar bona part de les formes d'exercir-la. Ets, has de ser, una innovadora, un innovador nat i un humanista permanent. A mi, m'és difícil acceptar que un mestre pugui definir-se com a conservador i ser un transmissor de tradicions.

Vigila, però, amb les raons que et donaran per ser un professional innovador. En molts casos, com veurem més endavant, et demanaran eficàcies i resultats sospitosos. Voldran saber si surten preparats per a allò que el mercat laboral necessita o si has ensenyat allò que els fa esdevenir creients en determinats dogmes. L'escola i tu sempre formeu part del paquet, del territori, que els poders econòmics i ideològics volen controlar. A més, pots trobar-te que el discurs oficial t'incita a la innovació amagant que no vol canviar res important del sistema.

Puc conviure amb una alta mortalitat escolar o he d'evitar els desastres?

Molts dels teus col·legues són resistents al canvi. Argumenten que l'escola té vida autònoma i no ha de ser esclava de les imposicions interessades dels diferents grups socials i que, amb tants canvis, la societat tampoc no sap on va i cal mantenir l'escola essencialment inalterable.

Si ets dels que els incomoden els canvis et recordaré que no pots deixar de ser innovador perquè tenim moltes més raons que les dels canvis socials per ser una professió basada estructuralment en la innovació. Necessitem permanentment la renovació perquè

la nostra és una professió que no pot ser exercida al marge de la «mortalitat» que genera. Som professionals que no poden deixar de preguntar-se per què serveix a cada infant passar per l'escola. Sí. La de mestre és una professió que es practica en funció dels resultats, però dels resultats que va produint en vides en desenvolupament, que han d'arribar a ser persones i ciutadans. És una professió que no pot obviar els desastres, no pot tenir defectes de fabricació.

Si fem de mestres, de professores o professors no és per aconseguir que els infants i adolescents encaixin a l'escola (com al mite de Procut, que tallava o allargava les cames dels seus hostes per encaixar-los a la mida de llit), sinó per fer l'escola de manera que hi càpiguen tots els infants. Una nova frase per a la definició: *un mestre és un constructor de formes diverses d'educar, ensenyar, aprendre*. No és un reductor de la diversitat. No entres en una classe de quart pretenent que tots aprenguin nombres fraccionaris, sinó pensant de quines diverses maneres al final de curs cada infant haurà après a posar en relació les proporcions.

També estaràs en permanent canvi perquè ser mestre és una professió que té a veure amb una institució, l'escola, que només pot ser definida en funció de les oportunitats educatives que genera per a tots els infants. Nova expressió: *constructor d'oportunitats*. Sempre és una professió que cobra sentit en la mesura que serveix per fer realitat l'acompliment del dret universal a l'educació. És una ocupació vital que es defineix per dedicar-se a fer real la justícia educativa. Ser mestre és incompatible amb dedicar-se a mantenir o eixamplar les injustícies que afecten la infància i l'adolescència. El mestre no pot estar (deixaria de ser mestre) al servei de mecanismes socials de selecció. És una professió que tan sols pot ser exercida en pro de la igualtat.

Puc arreglar els fatalismes de la vida?

No desconnectis. Segur que estàs pensant que això de les oportunitats queda bé, però voldries recordar-me que el programa diu que has de treballar el descobriment d'Amèrica i jo et proposo que et dediquis a les oportunitats. Com ho compaginem?

Que no ens atrapin les paraules. Quan defineixo la nostra professió com a constructora d'oportunitats vull dir que quan tu i jo estem a l'escola el que fem en primer lloc és facilitar estímuls. És a dir, proporcionem una bona part de tot allò que desencadena en cada moment els processos de desenvolupament d'un infant. Hi parlem o fem que s'expressi perquè domini el llenguatge; li demostrem que ens importa i posem al seu abast un conjunt de disponibilitats d'afectes, de preocupacions per la seva vida, d'interès pel que sent i descobreix. Ho fem ni que sigui en saludar-lo al matí interessant-nos pel que ha viscut a casa des d'ahir, quan ens vam dir adeu.

Construïm oportunitats quan a la classe creem un ambient acollidor, de seguretat, i proporcionem a l'infant experiències afectives que van facilitant la seva pròpia seguretat. A vegades, per exemple, estem amb adolescents despenjats de tot, que a partir de la nostra presència positiva al seu costat poden sentir-se vinculats a algú. Fins i tot explicar el Cristòfor Colom del programa pot arribar a funcionar si és que l'alumne pot comprovar el nostre entusiasme pel descobriment de terres llunyanes, havent prestat atenció amb la mateixa intensitat a descobrir com és ell. Un mestre no deixa de ser una persona (també és pare, mare, ciutadà) que creu que tots els infants que es troba a l'escola mereixen el mateix que els infants que s'estima en el seu cercle més pròxim.

Això de les oportunitats també va de facilitació de vivències, d'experiències vitals positives. Per això ens és tan insuportable que un infant, o un adolescent, no trobi el seu lloc a l'escola. Ajudant-lo a aprendre li proporcionem, obté, un conjunt de satisfaccions vitals que l'ajuden a sentir-se bé amb si mateix. Construir oportunitats és facilitar una part de tot allò que es necessita per viure en la societat actual en companyia d'altres persones: possibilitats d'aprenentatge, d'adquisició de competències, coneixements, sabers, cultures.

Facilem oportunitats per comprendre el món, no per acontentar els autors de currículums. D'això va fer classe tant a primer d'infantil com quan ja s'està acabant la secundària. Això de construir oportunitats és trobar temps per estar al seu costat, demostrar que creus en ells i no pensar mai que són idiotes que no arribaran enlloc.

Si em deixes tornar a la teoria general, he de recordar que l'escola, a la qual interrogarem després, neix (en una interpretació històrica benèvola) per fer possible que tots els infants tinguin oportunitats educatives. El mestre, en la teoria d'una educació escolar per a tothom, és la peça clau que la fa possible. No es pot ser mestre pensant que no és problema teu si una part del teu alumnat es despenja de l'escola. Pensant així perdem la possibilitat que tu o jo siguem persones amb capacitat d'influència en la seva vida.

La nostra és una professió destinada a subvertir les fatalitats de la vida de molts infants. Alterar el recorregut de les «condemnes» econòmiques, socials, familiars, psicològiques que presideixen la vida de molts infants.

Els deixebles poden rebel·lar-se?

Tornem al camp minat que ens provoca inseguretat i perplexitat. Raonablement esperaríem entrar en una classe adequada i tenir els alumnes fets a mida dels nostres desitjos. Dedicarem alguns interrogants del llibre a parlar dels nois i noies que estan a les nostres mans. Ara tan sols hem de constatar que poques vegades trobarem deixebles disposats a deixar-nos acomplir l'imaginari del professional que ensenya en pau i ordre allò que considera important. Infants i adolescents, amb els seus bloquejos, les seves preguntes incòmodes, els seus sabers amagats, les seves contestacions rebels, ens posen dia a dia a prova, a nosaltres com a professionals, als nostres coneixements i a les nostres seguretats d'adults que saben.

Per això –nova aportació a la descripció– *un mestre és un professional de la normalitat, un professional que es capfica a no fer sentir estrany a cap dels seus alumnes*. Tot infant, tot adolescent, en el seu personal esforç per encaixar en la vida (sovint sense les experiències familiars i els suports necessaris) pateix diversos malestars. Quan, a més, ha d'adaptar-se a una escola escassament flexible a les seves necessitats suma nous malestars. Amb molta freqüència, l'alumne és trossejat en categories de problemes diferents i una aula es pot convertir en un puzle d'etiquetes. Així, cadascuna d'elles, definida com un problema aïllat, necessitarà la resposta d'un professional diferent. Els ensenyants només hauran de ser responsables d'ensenyar; els pares o la policia, d'imposar disciplina; els psicòlegs, dels problemes mentals; les infermeres que passen per l'escola, de la salut...

No; en l'ofici de mestre no escau la parcel·lació. El mestre sempre treballa amb molts altres professionals que atenen per diverses raons un infant, però ell –sovint molt sol– s'ocupa de la totalitat

de la seva persona. A més, els veu amb mirada d'infant, d'adolescent, no se'ls mira mai des del filtre de la dificultat o del problema. Té com a gran preocupació aconseguir que cap nen no hagi de sentir-se diferent, estrany, per la manera com tractem de resoldre les seves necessitats i dificultats.

La vivència de «normalitat» per a un infant està especialment associada a la quotidianitat, a allò que va succeint cada dia i li permet tenir experiències vitals significatives similars a les que van tenint els seus companys. L'escola és el lloc de la serenor normalitzada i el que passa en el seu interior ha d'ajudar a tot infant a no patir, a obtenir una part de la dosi de felicitat de cada dia. Igualment, les experiències estranyes, els patiments, seran viscuts per ell dins de la normalitat si els professionals pròxims de l'escola l'ajuden a trobar-hi explicacions amb alguna coherència.

Si soc un expert, per què he de renunciar a transmetre coneixements?

Acabarem el garbuix de desconcerts anotant, de manera provisional, la crisi de la transmissió dels coneixements. El mestre, el professor, ha estat sempre definit (per una part dels professionals) com aquella persona que ha adquirit un dipòsit de coneixements que ha de transmetre al seu alumnat, i que aquest ha d'estar disposat a rebre. Però, un mestre –nova frase– s'ha de *definir com la persona inductora, seductora, que connecta els seus alumnes amb el saber*. Els «dipòsits» són múltiples i el mestre pot ser un d'ells. Però la professió cada vegada té més a veure amb com mantenir la connexió i amb com passa a formar part de la persona allò que aprenen.

Ser un professional d'una escola diferent significa no pretendre ser definit pels coneixements dels quals som especialistes. Ja sé que això et descol·loca, perquè, «què soc jo, si no soc un professional que ensenya el que sap?». Ja entrarem a fons a discutir si ensenyem o eduquem. Ara, tan sols he de dir que no ets una matemàtica que dona classes de matemàtiques, entre altres raons perquè fa temps que l'evolució dels sabers ens ha conduït a àrees integrades més àmplies i és impossible dominar tot el bagatge de coneixements d'una àrea. Es tracta d'una professió que va descobrint cada dia noves formes d'accedir al coneixement i, de la mateixa manera, noves formes de convèncer l'alumnat que cal connectar amb el saber.

Però sé perfectament que amb aquesta reflexió no he suprimit el teu malestar, ni la nova definició de la docència ha de conduir-te al benestar. Aquest és un ofici de febleses. Connectem els alumnes amb els sabers quan demostrem perplexitat, quan no sabem i cerquem junts. Demostrem rigor professional quan ens capfiquem amb ells a cercar la veritat, l'explicació coherent. Un mestre, una professora, és una persona sàvia. Però no pel que sap, sinó per la forma com aplica la seva experiència amb el coneixement per aconseguir que els seus «deixebles» (lliures i independents) vulguin comprendre el món que els envolta. No té cap sentit malviure la professió de mestre pel fet que no puguem ensenyar el que hem après a la universitat.

Voldries ser com els professors d'abans?

Aturem aquesta línia de reflexió deixant clar que un mestre és una persona admirada perquè «sap», perquè té una forma de ser, d'estar, de dir, de fer... No entrem ara a definir ni *admiració* ni *saber*.

Tornem a les contradiccions per recordar que no podem definir l'ofici per la matèria o la disciplina que, suposadament, ensenyem. L'ofici es defineix per allò que fem i per com ho fem. Estàs enmig d'una quadratura del cercle en la qual una de les coordenades representa la insistència a parlar d'alumnes de manera oposada a parlar d'infants i adolescents. I una altra coordenada tiba entre instruir i educar. El discurs resultant és fàcil: com que són alumnes instruïm, com que són infants eduquem. Però aquest és un camp de joc definit artificialment, allunyat del desenvolupament real de la vida educativa. No et deixis atrapar.

L'ofici de mestre té a veure amb ocupar-se d'un infant, d'un adolescent, que esdevé alumne perquè en la relació educativa personalitzada que construïm aprèn. L'ofici de mestre té a veure amb un alumne que no deixa de ser en cap moment infant o adolescent i que aprèn en la mesura que ajustem la nostra relació d'influència a les condicions evolutives i personals en les quals, de manera canviant, està immers. Fins i tot quan s'intenta definir l'ofici per la qualitat acadèmica i el mestre pels seus sabers de la matèria, no hi ha més remei que recordar, si més no, cal saber ensenyar matemàtiques, i no només dominar les matemàtiques; cal descobrir les motivacions possibles per posar en relació l'aprenentatge i l'alumne.

No es tracta d'abandonar la física o la literatura, però per molt que intentis ensenyar només metàfores o vectors de força, no et quedarà més remei que pensar com podrà assimilar aquests sabers l'alumnat i si aquests coneixements els faran ser més persones o seran ràpidament oblidats. A més, ensenyar o aprendre poden ser una metodologia (ja ens ho preguntarem més endavant), però està molt clar que mai no poden ser tan sols una metodologia. És impossible no considerar que també hi ha la vida, les vides infantils

i adolescents plenes d'experiències, esdeveniments, sentiments..., una vida que fa possible, dificulta o impedeix aprendre.

És clar que, sovint, les contradiccions i els canvis dels quals acabem de parlar porten fàcilment a pensar en un imaginari professional passat de moda (els mestres i professors «d'abans» respectats en la seva funció d'instruir) que mai no va ser realment cert, o només ho fou en una escola que seleccionava. Pots sentir que el teu ofici està amenaçat. Però no són els sindicats d'ensenyants els qui han de definir i defensar l'ofici. Aquests han de servir perquè puguis exercir el teu ofici amb dignitat quan els pressupostos o les directrius polítiques ho posin en perill.

Què defineix l'ofici d'educar mentre es fa aprendre?

L'ofici de mestre, de professor, consisteix a ocupar-se de l'educació d'infants i adolescents a partir de processos d'aprenentatge construïts mitjançant una relació personal significativa. Quina frase! Ho podem concretar. Eduques construint entorns d'aprenentatge dinamitzats per la teva significativa presència. Més planerament: elles i ells van evolucionant, sentint-se persones que aprenen, quan tu organitzes una classe (els grups, els espais, les formes de treballar, etc.), planifiques les activitats, suggereixes curiositats que els atrapen, provoques interrogants que inciten a cercar respostes. I això ho fas facilitant relacions entre ells i elles i amb tu, sent un adult present que, en preocupar-se de manera personalitzada, ajuda a aprendre, fa sentir la felicitat d'haver après perquè allò importa a algú.

L'ofici de mestre es basa en un professional que vol ensenyar (educar ensenyant), però a uns infants i adolescents que no necessari-

ament estan predisposats a aprendre. El teu desig d'ensenyar en primer lloc ha de provocar, estimular, el seu desig d'aprendre, i així comença la pràctica de la teva professió. No existeix el plaer d'ensenyar sense el plaer d'aprendre. L'ofici de mestre té una part singular de plaer –intel·lectual i emocional– pel fet de descobrir. Tu ets un seductor, una seductora. No podem ensenyar res sense haver persuadit l'alumne que val la pena venir a classe, continuar venint a l'escola. Bona part de la nostra activitat se sustenta en l'inherent desig curiós de tot infant per explicar-se el món. Per això, de la mateixa manera que ajudem a resoldre un problema de mates, ensenyem a resoldre un misteri.

Podem acordar que et dediques a humanitzar?

De totes les descripcions de l'ofici, de la professió, que he anat trobant les més suggeridores, al meu parer, són aquelles que venen a afirmar que ser mestre, ser professor, és una forma particular d'estar en el món. Situen l'ofici com una forma de mediar entre dues preguntes: en quin món vivim i en quin món ens agradaria viure. Fer de mestre és fer-se preguntes sobre el món, provocar que el teu alumnat se les faci i trobar junts les respostes possibles. Fer de mestre és viure en la interrogació curiosa. Ens interroguem sobre el cel perquè els infants es preguntin sobre la Lluna, i ells i nosaltres tractem de saber què passa si el Sol deixa d'il·luminar la Terra. De fet, ensenyem perquè puguin tenir la joia que nosaltres, els mestres, tenim quan descobrim. Obrim portes a allò que els és desconegut.

És clar, també, que com que fem possible la humanització, aportem estímuls singulars al desenvolupament d'infants i adolescents, hem de pensar en el futur. Eduquem també perquè arribin a ser i

això obliga a imaginar-se un món diferent. Fer de mestre també és estimular projectes de futur. A vegades ho fem amb nois i noies amb poc present i escàs futur. Unes altres, amb infants i adolescents que volen construir-se sense tenir en compte els altres o per damunt dels altres.

Ja hem parlat de la impossibilitat d'exercir aquest ofici sent uns conservadors. Ara hem d'assumir que eduquem perquè les persones tinguin un grau bàsic d'autonomia de pensament, una implicació ciutadana raonable, unes formes de vida que no estiguin basades en l'explotació d'una altra persona. I per molt que acotem aquesta educació per arribar a ser, sempre serem professionals al servei d'un món millor.

He escrit ja diverses vegades que una part de l'ofici de mestre és humanitzar. Què vull dir? Som professionals que creiem en l'ésser humà, en les seves potencialitats, en les seves necessitats i en les seves interdependències. És a dir, no som nosaltres els que neguem a cap infant o adolescent el desenvolupament de les seves capacitats. Però, com he dit, tractem que la manca de respostes a les seves necessitats no es converteixi en una condemna. A més, el nostre ofici està dedicat a facilitar interaccions, a fer possible que esdevinguin infants que aprenen enmig d'altres infants que aprenen. Humanitzem i estimulem a sentir que formem part de la humanitat.

Humanitzem perquè tractem de fer possible que cada alumne pugui escapar al màxim de dominacions, pugui pensar per si mateix, pugui descobrir mons que desconeixia. El nostre ofici tracta de situar els nois i noies en la complexitat del món. A partir de la nostra influència, descobreixen la diferència entre saber i creure. Tornarem al tema en les preguntes sobre el sentit de

l'escola, però hem de deixar clar que la nostra feina consisteix a fer descobrir, primer al petit infant i després a l'adolescent, que la família no és l'únic univers de referència. En ser professionals de l'ascendència (és a dir, que tenim ascendent sobre els nostres alumnes) evitem que la definició d'allò que és bo, desitjable, per a un noi o una noia quedi tan sols en mans de la família (de la seva cultura) o del mercat (del seu poder econòmic).

Mestres i professors estimen el saber (algú, per exemple, se sent filòsof esbrinant la significativa manera de plantejar les reflexions de Hume) i estimen els seus deixebles (volen que, en la dosi possible, les seves vides siguin cultes, felices i lliures). Però saben, per exemple, que l'adolescent que tenen al davant haurà de ser seduït per la passió per pensar i que aquest «pensar» potser ara passa per dedicar temps a analitzar les emocions que envaeixen la seva vida diària. Estant al seu costat aconseguirà que, en algun moment, descobreixi que altres éssers humans ja es van fer preguntes similars, i que es poden trobar a la història de la filosofia.

Un mestre és una vida que acompanya altres vides. Són professionals que saben i que estan disposats a acompanyar. Saben de la vida, de la seva àrea de coneixement, de les diferents maneres de ser infant o adolescent, de les formes d'investigar la realitat, saben... I, també, saben que la seva utilitat i la seva bondat professional tenen a veure amb saber estar de manera activa i positiva, un temps, al costat dels seus alumnes. La funció del mestre ve definida per saber estar al costat, de manera diferent en cada etapa, estimulants el desenvolupament, mantenint el foc de la curiositat, ajudant a integrar els sabers en la vida, facilitant dosis de seguretat. Acompanya el descobriment dels nombres fraccionaris d'en Joan, que els ha convertit en una curiositat que necessita resposta, mentre no deixa de saber què va passar el dia anterior

a casa seva i pensant com el podrà ajudar la Gemma, sense que cap dels dos no oblidí la felicitat de jugar.

Si et sembla, podem acabar amb unes línies d'una persona que fa de mestre (i de poeta), en Jordi Badiella, que acabava un dels seus articles a *El Diari de l'educació* així: «La quitxalla ja truca a la porta, i cal esmolat les eines: tenir a punt el propòsit, escalfar el motor de la inducció, desvetllar els estímuls de la creació, alimentar l'entusiasme, mesurar l'equilibri, preparar-se per a la frustració, conrear l'optimisme i cercar la satisfacció que proporciona l'oci. Perquè, com deia, m'agraden els mestres, sobretot perquè, els coneguin o no, actuen d'acord amb els bons pensaments de la humanitat.»